

A szülői tekintély.

Írta: NÓGRÁDY LÁSZLÓ dr.

A nevelés nagy és nehéz munkáját a szülő csak akkor végezheti, ha tekintélye van. Tekintély nélkül a szülő sem képes nevelői hatásokra. Szülői tekintélyen azon erkölcsi erőt értjük, amely nevelői hatásokra képes. A szülői tekintély a szülők többségének elismerését jelenti, de ez nem a szülők tudásától vagy műveltségétől függ, hanem azon emlékektől, s érzelmektől, amelyek a gyermekben a szülők önzetlen cselekedete, okos mérséklete, szeretete, gondossága hatására kialakultak. A szülő azzal, hogy ő a gyermek első gondozója, testi és lelki jólétének forrása, megveti szülői tekintélye alapját. Ezért nagyon fontos, hogy a szülő valóban foglalkozzék már a csecsemőgyermekkel is, gondossága, szeretete, melegsége cselekvésekben nyilatkozzék meg. Legyen dajkája gyermekének, hogy a csecsemő az anyai kéz melegét érezze, az anyai tekintet sugarát lássa és az anyai hangot hallja, ne máséi, hogy őt, a szülőt foglalja lelkébe értelme első megvillanásával és ne másé. Sohasem szabad észrevenni a gyermeknek azt, hogy más jobban törődik vele, más közelebb áll hozzá, mint szülői, a szülő mesélő és játszótársa kis gyermekének, ha szerető és állandó érdeklődéssel kíséri gyermeke életét s ha részesévé lesz majd iskolai és egyéb munkásságának is, ha megértéssel vesz részt örömeiben és szomorúságában, akkor a szülő megszerezte gyermeke bizalmát, e bizalommal megerősítette közte s a gyermeke közt a szeretet lelki kapcsát és ezzel a szülői tekintélyt. Nem azt a tekintélyt, mely a kényszerű körülmények miatt a gyermek önző felfogásán vagy félelmén alapul, hanem amely az erkölcsi érzésben, a mély s őszinte vonzódásban, szóval a lelkek egybekapcsolódásában gyökerezik. És ez a tekintély az értékes s képes csak valóban nevelői hatásokra.

Minden tekintély közt legrégebb s egyben legfontosabb is a szülői, mert ezen alapul s ebből fejlődik a többi. Szülői tekintély nélkül nem fejlődhetett volna az emberiség, a társadalom, rem alakulhatott volna ki az állami élet és valahányszor ez a # tekintély aláhanyatlott, mindig erkölcsi sülyedés és ennek nyomán társadalmi és egyéb mélyreható zavarok következtek. Így kellett lenni, mert hiszen a társadalom és az állam családok összessége, s ha a családban megingott, lehanyatlott a szülői tekintély, elernyed a nevelés, lazábbá vált a család erkölcsé és vele együtt az egész társadalomé és államé is. A szülői tekintély ezért oly fontos és ennek leromlása minden más tekintélyre rombolóan hat. Már pedig a tekintélyek sértetlenségére szüksége van az emberiségnek, szüksége van mindenkinek és mindennek.

A szülői tekintély hanyatlását a szülői kötelességek elhanyagolása vagy helytelen gyakorlása idézi elő. Mikor tehát szülői tekintélyről szólunk, nemcsak a kötelességét elhanyagoló szülőkről, hanem arról is kell beszélnünk, aki nem helyes módon gyakorolja kötelességét. Valóban, a kétféle szülő közt alig van különbség, hiszen egyik szülőnek sincs tekintélye, mert az egyik meg sem szerezte, a másik a meglevő tekintélyt elvesztette.

Nem szerzik meg azon szülők a szülői tekintélyt, akik azt hiszik, hogy szülői kötelességüknek eleget tesznek azzal, ha gyermekeik testi gondozásáról gondoskodnak, ha gondoskodnak arról, hogy legyen megbízható öre gyermekeiknek, de maguk csak ritkán, vagy felületesen, csak úgy látszatra foglalkoznak gyermekeikkel. Ismerek olyan ifjút, aki azt írta a nekem szánt élettörténetében, hogy anyját gyermekkorában nem is ismerte. Es én tudom, hogy nem egy gyermek mondhatná el e szomorú és megdöbbenő igazságot! Mily szívbemarkoló: vannak gyermekek, akik nem ismerik anyjukat!

Az ifjú így írja élettörténetében: „Kisded koromra már nem igen emlékszem . . . Édesanyám nem igen törődött velem, nem is emlékszem, hogy láttam volna, vagy legalább is nem ismerem. Édesapámra mindig visszaemlékszem s csak iránta volt bennem némi érdeklődés és szeretet.” Úgy-e bár, az ilyen kisgyermekkorai emlék és szeretet nem vetheti meg a szülői tekintély alapját! Pedig bizonyos, hogy ez a szülő is szerette gyermekét, de szeretete cselekvővé nem vált, mert „nem igen törődött”

gyermekével. És ebből megállapíthatjuk azt, hogy nem elég a gyermeki szeretet kiváltásához és a szülői mivolthoz az, hogy a szülő adott életet, mert ezt a szeretetet meg kell szerezni cselekvéssel. A szülőre anyai és apai hivatása súlyos kötelességeket ró, ha ezeket elhanyagolja, csak névleg szülő a gyermek előtt, valójában nem.

A nemtörődő szülőnek ellentéte a túlságos szeretet miatt gyermekével túlzottan foglalkozó, törődő szülő. Az ilyen szülők állandóan attól félve, hogy elvesztik gyermekeik szeretetét, vagy hogy mulasztásuk miatt baj éri gyermeküket, valósággal bábbá, gyámoltalanokká válnak s nem ők válnak tekintéllyé, hanem a gyermek lesz fölöttük mindenható tekintély. A Kis ködmön című meséhez illő illusztrációk ezen szülők, állandóan bajtól féltik gyermeküket s az elképzelt bajok hatására ők válnak engedelmessé és nem gyermekük; nagy aggodalmak közt a gyermeket különféle óvatossági kúrák alá vetik, mert azt hiszik, így biztosítják tökéletes fejlődését.

Persze, a gyermek észreveszi mihamar (de mit nem vesz észre a gyermek?), hogy körülötte forog a család s mivel minden gyermek úgyis önző, önzése még jobban megnő, vele együtt erősödik, jellemévé válik. Ahhoz szokott, hogy minden akarata szerint történjék s később azt akarja, hogy mindig így legyen. Mikor a szülő észreveszi a bajt, rendesen már későn van. Nagyon elszomorodik a keserű tapasztalaton, hiszen a lelkét, az életét adta gyermekének s íme az hálátlan. Persze, ezt a „hálátlanságot” ő nevelte nagyra helytelenül alkalmazott szeretetével, ő maga tette maga fölé tekintéllyé a gyermeket, hogy kívánhatja, hogy gyermeke őt tekintélynek tekintse.

Túlzott szeretetében a szülő mindenben a legtökéletesebbnek látja gyermekét, agyonhalmozza dicséretével, hízelgő megjegyzéseivel; bámulja szépségét, okosságát, ügyességéé s ezt gyermeke előtt szóval is gyakran kifejezi. Ezzel megnöveli a gyermek önteltségét, oktalan büszkeségét. Azt fogja hinni, hogy ő valóban mindenkinél különb s a mindenki közé kerülnek a szülők is, mert az önhitt gyermek, amint nem ismeri el más tekintélyét, a szülőkét sem.

Másfajta szülő az, aki örökké zaklatja, javítja, szóval „neveli” gyermekét s azt akarja, hogy az ő fejével gondolkozzék mindig, akaratát ellesse. Nem törődik gyermeke hajlamival, képessége elégtelenségével, kora miatti fejletlenségével, testi gyöngeségével, szüntelen hajtja, szüntelen korholja, mennydörög és villámlik, elégedetlenkedik, mert a legkiválóbbá akarja „nevelni” gyermekét.

Az ilyen törődéssel sem szerzi meg a szülő tekintélyét, mert idegessé lesz a gyermek, ellenszenvet, félelmet vált ki maga iránt. Intézetemben nem egy gyermek mondta nekem: gyűlölöm szüleimet (vagy apját vagy anyját) s a beszélgetés során tett vallomásokból megállapítottam, hogy a gyermek inakacs és szeretetlen érzését, indulatát maga a szülő váltotta ki helytelen bánásmódjával, nevelésével. Pedig ez a szülő komolyan veszi hivatását s hiszi, hogy ért a neveléshez. Baj, hogy nem ért hozzá s hogy nevelési eszközeit rosszul választotta meg.

Vannak olyan szülők, akik, mert idegesek, folyton parancsolnak, türelmetlenek, durvák, korholnak, gúnyolódnak, sőt verik is gyermekeiket. Az ilyen indulatoskodás hasonlót vált ki a gyermekből is: ideges, durva, türelmetlen lesz s visszavág ezekkel a szülőre is.

A heves jelenetek gyakori ismétlődése megőrli, ellazítja a szülő tekintélyét szintén. Bizony igen fontos a szülői tekintélyre a szülő modora. Mondanom sem kell, hogy a nyugodt, higgadt viselkedés szolgálja a szülői tekintélyt igazán.

A túltemperamentumos szülők gyakran egyik végletből a másikba esnek: túlságosan mókásokká, kedélyesekké válnak. Az ilyen végletekbe eső szülő aztán teljesen elveszti tekintélyét, mert gyermeke legjogosabb felháborodását is színpadi műviharnak tekinti.

Vannak szeszélyes szülők, akik csapongó szeszélyeikkel méltatlankodó érzést keltenek a gyermekben, vannak lágy szülők, akik büntetékiszabásaikat, eldördített villámaikat visszavissza kapják, mert megijednek tőlük maguk is. Az efféle következetlenség sem használ a tekintélynek.

Még inkább alászáll ez, ha a gyermek másfajta valótlanságot nem mondok, hiszen egész társadalmi létünk, társadalmi életünk békéje függ attól, hogy udvariasan viselkedjünk egymással szemben. Ez annyit jelent, hogy csak ritka-néha szabad őszintén megmondani az igazat, de akkor is csak módjával és udvariasan. Ezen udvariasságból fejlődött ki a divatos, úgynevezett konvencionális hazudozás, melyet egy-egy családban egész a művészi nivóig fejlesztenek.

A gyermek látja, tapasztalja ezt, de látja, tapasztalja, főképpen pedig hallja ellenkezőjét is, az őszinte igazmondást, sőt megismeri ennek szélsőségesebb fajait is: a gúnyolást, megszólást és a rágalalmazást. Tapasztalja a gyermek, hogy a szülők mily szeretettel, odaadó figyelemmel vannak s az udvariasság mily válogatott, hízelt kifejezéseit használták a család vendégével, jó barátjával, rokonával stb. szembe. És tapasztalja azt is, hogy miként beszélnek ugyanazokról, mikor az udvariasság nem kötelezi őket, vagyis maguk közötti, a családi körben. Egy egészen más, úgynevezett házi (intim-) szótár kerül elő, melynek kifejezései egészen ellentétesek az udvariasság szótárával. Ez a kép-mutatás megrázza a gyermek lelkét, csendes szomorúság költözik belé, mert csalódott szüleiben. Igen, a gyermek előtt a szülő különös világításba kerül: a szülő tekintélye alászáll.

Még inkább alászáll ez, ha a gyermek másfajta valótlanságot hall a szülőtől. A nagyzolások, alaptalan dicsekvések, lódtások, miket olyik-olyik szülő minden megfontolás nélkül szeret használni, nem marad rejtve a gyermek előtt. És nem minden gyermek lesz oly elnéző, mint Dickens kis Doritja atyja iránt.

Az idegesség egy külön fajtájáról is kell még szólnom.

Sokan az idegességet az életmód betegségének tartják. Mindenesetre ez is hozzájárul. Akárhogy van, az is megállapítható, hogy vannak a nyugalmas életmód dacára is idegességgel fertőzött családok. Az ilyen családban a család két vezető szelleme: az anya és az apa egymással sajnálatos ellentétben van. Ez az ellentét különféle, a gyermek által is tapasztalható módon nyilvánul meg. Így egymásközi perpatvarban, melyek nem egyszer egész az egymás becsmérélséig fajulnak.

Súlyos sértések villámai cikáznak a gyermek fölé boruló családi égen, a harag forgószele söpör végig a gyermek lelkén

is, felkavarva annak nyugalmas vizét, letöri nemes virágait. Erről mondja az élettörténetét megíró ifjú, hogy „én borzasztó szerencsétlennek és kétségbeesetnek éreztem magamat”.

E terhes vihar magával ragadja a gyermeket s vagy elragadja a szülőktől, vagy egyiktől a másikhoz sodorja. Akárme-lyik eset következik is be, a szülő tekintélye sínyli meg s persze végeredményben a gyermek. A családi civakodások, viharok legsötétebb fejezetei a család életének, legsúlyosabb tehertételei a szülői tekintélynek: biztosan ölü mérég, mely végez a tekintéllyel.

Az apa és anya közti ideges eltéréseknek tulajdonítom a kétféle nevelést is, mikor a szülők a gyermek nevelési irányítá-sát illetőleg nem tudnak megegyezni, hanem folyton ellenkezőt cselekednek: ha az apa szigorú, az anya csak azért is szeretet-teljes és megfordítva. Az ideges viselkedésben aztán tönkre megy mindkettőjük tekintélye.

Szomorú esetek legszomorúbb esete az, mikor a szülők elválnak, mikor még a szülők életében árvaságra kerül a gyer-mek. Néha szörnyű ezen árvaság, mikor a szülők kölcsönösen arra törekszenek, hogy az egymás iránt érzett gyűlöletet bele-oltsák gyermekeikbe is. Az én naplóíró ifjam így fejezi ki magát: „egymás ellen uszítottak”. Az uszítások durva árja elmossa a szülői tekintélynek még a helyét is és a hajótörött család gyermek-hajótöröttéi a szülők irányító tekintélye nélkül könnyű játékaivá és martalékul esnek az élet örvényeinek. Vagy ha különös véletlen és szerencsés körülmény miatt ez nem is következik be, lelkükre nagy szomorúság terhe nehezül. A naplóíró ifjú lehetetlen helyzetnek, magárahagyatottságnak nevezi állapotát, melyben elégedetlenül tengette napjait s így írja tovább: „már ebben az időben is (t. i. mikor szülei elváltak) filozofálgatám, sokat voltam egyedül, néha, akárcsak Sokrates, órákig szövegettem gondolataim fonalát egy helyben és csak igaz érzésű szívemnek köszönhetem, hogy lelkem minden felülemelkedett s Plátói irányba tértem”. Megható vallomása a gyermek múltjába visszatekintő ifjúnak, ki a szülői tekintély irányítása nélkül hányódott s vívódott lelkében s csak igaz érzésű szívének köszönheti, hogy minden felülemelkedett.

Felülemelkedett, de én ismertem ezen ifjút s láttam, hogy lelkében összeomlott szülői tekintély romjai mily rombolást végeztek s mennyi életre szolgáló erkölcsi és értelmi értéket semmisítettek meg és tapasztaltam, hogy az ütött seb nem gyógyult be, nem is fog begyógyulni, mert mindig sajtó, mindig fájó marad.

Fájó marad még akkor is, ha „mindenen felülemelkedett” a gyermek s ifjú lelke, mert a szétdúlt családi fészek romjai borítják a gyermek múltját s a múlt boldog örömét ezen meg-rázó tragédia emlékének komorsága fagyasztja meg.